אחרי *

א. אין דער היינטיקער פרשה [1], בייַ דער עבודה פון כהן גדול ביום הכיפורים שטייט: „וכפר בעדו ובעד ביתו" — דרש'נען חז"ל [2]: „ביתו זו אשתו", און מ'לערנט דערפון אַפ דעם דין אַז דער כהן גדול ביום הכיפורים מוז זיין אַ נשוי [3].

און דער חיוב אַז דער כה"ג זאָל זיין אַ נשוי, איז אַ דין מיוחד וואָס איז געזאָגט געווָארן נאָר בנוגע יום הכיפורים, און ניט בנוגע אַ גאַנץ יאָר:

אין אַלע אַנדערע טעג קען אַ כהן גדול זיך משתתף זיין אין דער עבודה, ואדרבה: אין וועלכן משמר עס זאָל ניט זיין איז ער „מקריב חלק בראש" [4] — אַבער דערביי איז ניטאָ קיין תנאי אַז ער דאַרף זיין אַ נשוי, ווי בייַ יוהכ"פ [5].

לכאורה דאַרף דאָס האָבן אַ ביאור והסברה: די עבודה פון יום הכיפורים איז דאָך בתכלית העילוי, ס'קומען זיך צוזאַמען די העכסטע דרגות פון קדושה הן אין מקום, הן אין זמן און הן אין דרגות פון נש"י (בסגנון הידוע: עולם שנה נפש [6]: די עבודה ווערט געטאָן אין קדש הקדשים — מקום הכי מקודש בעולם; אין יום הקדוש (ווי ער ווערט אָנגערופן בפי כל), דער הייליקסטער זמן פון יאָר; און דאָס ווערט געטאָן דורכן כהן גדול דער גדול פון כל הכהנים אויף וועמען עס שטייט [7]: „ויבדל גו' להקדישו קדש קדשים", גדול מהם אויך בקדושה וכמש"נ: והכהן הגדול מאחיו גו' כי אני הוי' מקדשו [8].

היינט ווי קומט עס אַז דוקא (בייַ דער עבודה) ביום הכיפורים מאָנט זיך אַז דער כהן גדול זאָל מוזן זיין נשוי ?

די תמי' ווערט נאָך גרעסער: איינע פון די הכנות צו דער עבודה פון יום הכיפורים איז (ווי געזאָגט אין דער זעל־בער משנה): „ז' ימים .. מפרישין כה"ג מביתו" — און צוזאַמען דערמיט איז „ביתו (זו אשתו)" ביים כה"ג אַ תנאי לעכובא דוקא ביום הכיפורים!

דערפון גופא איז אַ הוכחה, אַז דאָס וואָס כה"ג (ביוה"כ) מוז זיין אַ נשוי,

---

*) וסיום מסכת יומא ס"ו ואילך.

1) ט"ז, ו. וראה לקמן הערה 14.

2) יומא בתחלתה (במשנה).

3) כי פלוגתת ר"י וחכמים (במשנה שם) הוא רק אם מתקיינין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו, אבל לכו"ע צ"ל נשוי (אלא שבתו"י יומא שם (ד"ה שמא) מסתפק אם הוא דין לעיכובא, או שבדיעבד לא מיפסל בכך לעבודה).

4) יומא יד, א (במשנה). יז, ב. וראה צפע"נ הל' מתנ"ע נה, א.

5) אף דמ"ע על כה"ג שישא נערה בתולה כו' (רמב"ם הל' איסו"ב פי"ז הי"ג. ספר המצות מ"ע לח) הרי: א) לכמה דעות (ראה תו"י יומא עג, א. תוס' הרא"ש הוריות יב, א) הרי זה לאו הבא מכלל עשה. וכ"מ ל' הרמב"ם בסהמ"צ שם (מדלא כתב שאם לא נשא בתולה עובר בעשה). ב) גם לפי המשמע מדבריו (בהל' איסו"ב שם. ובהל' כלי המקדש פ"ה ה"י) דהוי קום ועשה [וכדעת הרמב"ן אמור (כא, יג) — ראה קנאת סופרים לסהמ"צ שם, חמד"י שם. ולהעיר מצפע"נ על הרמב"ם איסו"ב שם הי"ד. וראה לשון החינוך מצוה ערב בתחלתה ובסופה] הרי פשוט שזה מ"ע צדדית המוטלת על כה"ג ואי"ז שייכת לעבודה. ולא מצינו שיתחייב להיות „נשוי" אלא ביוהכ"פ. ובחינוך שם: כ"ג שמינוהו ועבד..כולן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה. וראה לקו"ש ח"ז ע' 319 בדעת הזהר, ע"ש.

6) אשר על ענין ג' בחי' אלו הוא היסוד של ספר יצירה (אוה"ת יתרו ע' תתסז ואילך).

7) דה"י א כג, יג.

8) אמור כא, י־טו. ובתו"כ ע"פ: להגיד מה גרם (לכל דיני כה"ג שבפרשה שם).

ליגט דערין אַן ענין מיוחד וואָס גיט צו אין דער שלימות פון כה״ג — און דער־פאַר פאַדערט זיך עס פון כה״ג ביום הכיפורים.

ב. די הסברה פון דעם אויבענ־געזאָגטן דין — אַז דער כה״ג ביוהכ״פ דאַרף זיין אַ נשוי — קען מען לערנען אויף צוויי אופנים:

א) דאָס איז אַ דין אין דער עבודה פון יוהכ״פ: מצד דער חשיבות און עילוי פון דער עבודה, דאַרף זי געטאָן ווערן ניט דורך אַ כהן סתם נאָר דורך אַ כה״ג, און ניט דורך אַ כה״ג סתם נאָר דוקא דורך אַ כהן גדול וואָס האָט אין זיך די מעלה פון „ביתו זו אשתו״;

ב) דאָס איז אַ דין אין דעם כה״ג: אין דעם טאָג פון יוהכ״פ מוז דער כה״ג זיין אין אַ העכערער מעלה און שלימות; און ע״ד ווי מיר געפינען כו״כ דרגות אין אַ כה״ג בכלל (אויך בכל השנה): משוח בשמן המשחה, מרובה בגדים, וכיו״ב [9], אַזוי איז ביוהכ״פ דאַרף ביי אים צוקו־מען אויך אָט די מעלה און שלימות נוספת פון „ביתו זו אשתו״.

די נפק״מ צווישן די צוויי סברות להלכה: אין יוהכ״פ זיינען דאָך פאַראַן אויך די עבודות וואָס מ׳טוט זיי יעדן טאָג, וועלכע זיינען ניט געבונדן דוקא מיט יום־כיפור — ווי הקרבת התמי־דים, הקטרת קטורת, הטבת הנרות וכו׳ — וואָס אויך זיי ווערן ביוהכ״פ געטאָן דורכן כה״ג [10]. איז הגם אַז די קדושה פון יוהכ״פ איז פועל אויך אויף די עבודות וואָס זיינען ניט יוהכ״פ׳דיגע במיוחד, וכלשון הגמרא [11] „אהנאי״, פונ־דעסטוועגן זיינען זיי ניט בדומה צו די עבודות וועלכע זיינען נאָר ביוהכ״פ — און דעריבער קען מען זאָגן:

אויב מ׳זאָל אָננעמען, אַז דאָס וואָס דער כה״ג דאַרף זיין אַ „נשוי״ איז אַ חיוב אין דער עבודה פון יוהכ״פ, איז דאָ אַן אָרט צו זאָגן אַז לגבי די עבודות, וואָס זיינען ניט געבונדן מיט יום־כיפור, איז ביים כה״ג ניטאָ דער חיוב צו זיין אַ נשוי [12];

אָבער לויט דער צווייטער סברא, אַז דאָס איז מצד דער שלימות פון כה״ג וואָס דאַרף זיין ביוהכ״פ, דאַרף דע־מאָלט אויסקומען, אַז דער חיוב פון „נשוי״ איז חל אויך לגבי אַנדערע עבודות; וויבאַלד דאָס איז ניט פאַר־בונדן מיט דער עבודה נאָר מיט׳ן כה״ג — און ער איז דאָך דער וואָס טוט אַלע עבודות פון יוהכ״פ.

עפ״ז קומט אויס אַז דער רמב״ם נעמט אָן די צווייטע סברא, ווי ער זאָגט [13]: וכן שאר העבודות של יום זה כגון הקטרת הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל עשוי בכה״ג נשוי.

ג. וועט עס זיין מובן בהקדים הביאור אין דער משנה: „וכפר בעדו ובעד ביתו — ביתו זו אשתו״, ולכאורה: וויבאַלד דער טייטש פון ביתו (דאָ) איז „אשתו״, פאַרוואָס זאָגט די תורה ניט בפירוש „(וכפר בעדו ובעד) אשתו״ [14]?

---

9) רמב״ם הל׳ כלי המקדש פ״ד הי״ב.

10) רמב״ם הל׳ עבודת יוהכ״פ פ״א ה״ב. וראה נו״כ שם. ומה שהובא בכס״מ דהריטב״א בשם הרמב״ם כ׳ שאין חובה בכ״ג, כבר כתבו שט״ס וצ״ל הרמב״ן. וראה גם תוד״ה משום יומא כ, סע״ב. אבל „תרומת הדשן סדור המערכה ודשן המזבח״ משמע מדברי הרמב״ם (רפ״ד שם) שלא הי׳ ע״י הכה״ג. ואכ״מ.

11) זבחים צא, א. וראה צפע״נ עה״ת ר״פ קרח.

12) ראה גבורת ארי שם ששקו״ט ביתירה מזו, דאולי קפיד רחמנא שיהי׳ לו בית בשעת כפרת ביתו דוקא ולא בשעת כפרת שתי שעירים.

13) פ״א שם. ועד״ז בחינוך מצוה קפה.

14) שהרי ב„ביתו״ הנאמר כאן [משא״כ דלקמן

ברובא דרובא איז תושבע"פ מפרש באריכות אַן ענין וואָס שטייט אין תושב"כ בקיצור („ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא“ [15]), בנדו"ד אָבער באַשטייט אויך דער אויסטייטש פון תושבע"פ אין איין וואָרט „אשתו“ — איז אַנשטאָט דעם וואָרט „ביתו“ האָט דאָך די תורה גופא געקענט שטעלן „אשתו“?

מוז מען זאָגן אַז מיט'ן וואָרט „ביתו“ איז די תורה אויסן צו זאָגן אַ ענין אין „אשתו“, וואָס איז אַנגעדייט מיט'ן וואָרט „ביתו“, ד.ה. אַז תורה זאָגט דאָ ניט נאָר דעם עצם דין אַז דער כה"ג דאַרף זיין אַ נשוי, נאָר זאָגט אויך אַז דאָס איז מצד דעם וואָס דאָמאָלס דוקא האָט ער „ביתו“ — די מעלה מיוחדת פון אשתו ווי זי איז „ביתו“.

צו פאַרשטיין אַט די מעלה פון „ביתו זו אשתו“, דאַרף מען מקדים זיין וואָס מען געפינט אין מס' שבת [16]: אמר ר' יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי, ופירש רש"י: אשתי ביתי, שהיא עיקר של בית. ולשורי שדי, שהוא עיקר של שדה דכתיב [17] ורב תבואות בכח שור.

אין פלוג איז שווער צו פאַרשטיין: דער מאמר פון ר"י קומט בסוגיא שם אין איין המשך (ובמילא — אין איין תוכן משותף) מיט נאָך מאמרים פון ר' יוסי וועגן הנהגות טובות און זהירות והידורים [18] — אין וואָס באַשטייט די מעלה והידור פון אַט דער הנהגה צו אַנרופן „לאשתי ביתי (ולשורי שדי)“?

ד. דער ביאור אין דעם:

אין אַט דער הנהגה פון ר' יוסי דריקט זיך אויס זיין דרך אין עבודה; ווי ער זעט די גאַנצע בריאה: ניט נאָר זעט ער אַז יש בעה"ב לבירה זו*[18], ניט נאָר זעט ער אַז כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו [19] — נאָר אין יעדער ענין האָט ער געזען (נאָר) דעם עיקר ותכלית דערפון, און ניט די זאָך כשלעצמה, ועד כדי כך — אַז באַם אַנרופן די זאָך האָט ער עס געמוזט רופן ווי די זאָך איז בעולמו — האָט בא עם ניט געקאָנט זיין „קריתי לאשתי אשתי“ וואָרום ער זעט ניט „אשתי“, נאָר ער זעט „ביתי“ *[19]: וויבאַלד די זאָך פון נישואין („אשתו“) איז אַ הקדמה און הכנה צום עיקר ותכלית דערפון, וואָס דאָס איז דער קיום פון מצות פו"ר — אויפשטעלן אַ בית בישראל, וואָס קומט ווי אַ תוצאה פון די נשואין — האָט ער דעריבער „אשתי“, געזען נאָר אַלס „ביתי“.

[על דרך ווי מיר געפינען דעם הסבר פון ראשונים [20] אויף דער שאלה פאַר־וואָס מ'האָט ניט מתקן געווען קיין ברכה

(פסוק יא) שכולל „אחיו הכהנים“ — פרש"י שם ע"פ תו"כ עה"פ. שבועות יג, ב ואילך] אין נכללים בני ביתו של הכה"ג, שהרי לא מצינו תנאי בכה"ג ביוהכ"פ שצריך שיהיו לו בנים כו'. וראה בארוכה גבורת ארי ליומא כאן. ולהעיר מסוטה (מד, א): ובנית ביתך זו אשה.

15) ע"פ תענית ט, א.

16) קיח, ב.

17) משלי יד, ד.

18) ועפ"ז ק"ק מה שפרש"י „לא קריתי לאשתי אשתי — שאף שיחת חולין שלי יש ללמוד הימנו חכמה“. ולפ"ז גם מש"כ בחדא"ג שם צ"ע.

ובפרט צ"ע מהי הזהירות והמעלה דמימי לא קריתי. — וי"ל דרש"י מוסיף ביאור: מהו הלימוד לאחרים ואיך יבואו להנהגה כזו מצד עצמם. — ראה לקמן הערה *25.

*18) ראה ב"ר רפל"ט.

19) אבות ספ"ו.

*19) עפ"ז מובנת האריכות: א) מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ב) אלא לאשתי ביתי.

20) ראה רא"ש כתובות פ"א ס"ב.

אויף קידושין („אקב"ו לקדש את האשה"), ווי מ'האָט מתקן געווען אויף אַנדערע מצות — ווייל קדושין ונשואין זיינען נאָר אַ הקדמה והכנה צום עיקר ותכלית וואָס קומט שפּעטער דורכן קיום פון מצות פו"ר *[20].

און דערמיט האָט זיך אויסגעטיילט ר' יוסי'ס הנהגה פון הנהגת חביריו:

ביי אַנדערע תנאים איז געווען צייטן (ימים) וואָס „קריתי לאשתי אשתי"; זיי האָבן געזען דעם ענין פון „אשתו" כשלעצמו — אַן (און פאַר) דעם תכלית פון „ביתי". וואָס דאָס איז אויך אַ דרך און אַ חשיבות ע"פ תורה. ווי מ'געפינט דעם דין בתורה[21]: „נקי יהי' לביתו" (וועט קענען זיין „ושמח את אשתו" — דעם ערשטן יאָר) גלייך פון די נישואין אַן, נאָך פאַר הולדת בנים; עד"ז דער ציווי (ברגלים וכו') „ושמח את אשתו"[22] (ביז אַז דאָס באַפרייט דעם מאַן פון גע־ וויסע אַנדערע חיובים); „איש ואשה זכו שכינה ביניהם"[23], ובכלל די ענינים — ע"פ תורה — אין חיי נישואין פון „איש ואשה" פאַר זיך אליין.

ר' יוסי אָבער האָט געהאַט אַן אַנדער סדר און דרך: די גאַנצע מציאות פון זיינע חיי נישואין איז געווען נאָר בכדי צו מקיים זיין דעם ציווי פון „פרו ורבו", אויספירן די כוונה פון „לא תהו בראה לשבת יצרה"[24] — האָט ער אין דעם (ענין אשתו) שוין מלכתחילה געזען נאָר דעם (שפּעטערדיקן) עיקר ותכלית, דעם ענין פון „ביתי".

[דוגמא לדבר — מרז"ל[25]: „איזהו חכם הרואה את הנולד", דער פירוש הפשוט אין דעם איז, אַז דער חכם פאַר־ שטייט און ווייס אין יעדן ענין וואָס עס וועט „נולד" ווערן דערפון. אָבער דער דיוק אין דעם איז: עס שטייט ניט „יודע את הנולד" (אַדער „מבין" וכיו"ב), נאָר „רואה את הנולד": ס'איז אַ סך מער ווי ידיעה און הבנה: דער חכם *[25] זעט דעם קומענדיקן נולד — פונקט ווי אַלע זען די זאַכן וואָס זיינען שוין דאָ בפועל. עס איז דאָך „אינה דומה שמיעה לראי"[26], הגם אַז די שמיעה איז אַן אמתית בתכלית און אין אַזאַ תוקף וואָס פועלט אויפן מענטשן — ע"ד ווי מיר געפינען ביי יתרו: „(מה) שמועה שמע ובא"[27] — פונדעסטוועגן, בכדי ער זאָל נעמען די זאָך בשלימותה האָט ער (יתרו) גע־ דאַרפט קומען און זען מיט די אויגן, ווייל אינה דומה כו'.

און אין דעם באַשטייט די מעלה פון אַ „חכם", אַז כח שכלו (שמיעה) איז אַזוי שטאַרק אַז ער ווערט אַ „רואה את הנולד", ניט נאָר „יודע" אַדער „מבין"].

דערמיט איז אויך מוסבר במיוחד וואָס אַט דער מאמר פון ר' יוסי — „מימי לא קריתי וכו'" — קומט באַלד נאָך זיין מאמר „חמש בעילות בעלתי ונטעתי חמשה ארזים בישראל", ווייל אַט דער פריערדיקער מאמר איז מגלה דעם תוכן הנקודה פון דעם מאמר שלאחריו: אין זיין סדר מיט „אשתי" איז ביי אים ניט געווען קיין שום אַנדער מציאות אויסער דאָס אויפשטעלן אַ בית בישראל

*20) להעיר מהמד"א (כתובות נט, ב) אין אשה אלא לבנים. ודפליגי עלי' ר"ל שהוא בנוגע להדיוק „אלא".

21) תצא כד, ה. ספהמ"צ מ"ע ריד.

22) ראה ר"ה (ו, ב. ושו"נ): אשה בעלה משמחה.

23) סוטה יז, א.

24) ישעי' מה, יח.

25) תמיד לב, א.

*25) עפ"ז יומתק דיוק רש"י הנ"ל (בהערה 18) „ללמוד הימנו חכמה".

26) ראה מכילתא יתרו יט, ט.

27) פרש"י ר"פ יתרו ממכילתא עה"פ. זבחים קטז, א.

פון „חמשה ארזים", און דערפאר האָט ער זי באַלד מלכתחילה („מימי") שוין אַנגערופן מיט'ן נאָמען פון איר תכלית — „ביתי".

נאָכמער: ניט נאָר אין דעם מין המדבר, ובפרט א בת ישראל, האָט ער געזען נאָר דעם תכלית, נאָר ער האָט אַזוי געזען אויך דעם מין החי („שורי"), וואָס דאָס איז כולל אויך די תבואות כו', זיין „חלקו בעולם" בכללות: אויך אין „שור" האָט ער געזען נאָר דעם תכלית און די מטרה פון זיין מציאות — „שדי", דעם ענין פון „ורב תבואות בכח שור" וואָס קומט דורך חרישה וזריעה און קצירה אין שדה. אויך דאָס האָט ער געזען פון פאַראויס, נאָך פאַר די תוצאות פון חרישה וזריעה: „מימי" — האָט ער ניט געקאָנט רופען שורו שורי, ער האָט שוין אינעם „שור" געזען און במילא אים געדופן — „שדי".

ה. בכל הנ"ל איז פאַרשטאַנדיק די גרויסע מעלה פון כה"ג וואָס ער האָט ביוהכ"פ געדאַרפט זיין א נשוי און דוקא אינעם אופן פון „ביתו זו אשתו" — דאָס מיינט כנ"ל, דער האָבן בפועל „אשתו" און אין א אופן פון זען דעם ענין פון „אשתו" נאָר אַלס „ביתו". און דאָס איז א שלימות המעלה וואָס קומט צו אויך אין אים אַליין[28], ווי חז"ל[29] זאָגן „כל מי שאין לו בית אינו אדם", אז דורך האָבן א „בית" דערגרייכט ער צו מעלת „אדם"[30].

דערפאַר איז די תורה מדייק צו זאָגן דעם לשון „ביתו" (און ניט „אשתו"), בכדי צו מדגיש זיין אז דער כה"ג דאַרף שטיין אין דער דרגא פון „אשתי — ביתי", ווי תורה שבע"פ טייטשט עס אויס אין דער הנהגה — כל ימיו — פון ר' יוסי.

און וויבאַלד אז דער דין אז דער כה"ג דאַרף ביוהכ"פ זיין א נשוי איז ניט סתם א חיוב, נאָר עס טראָגט אין זיך די שלימות המעלה אין כה"ג — „ביתו זו אשתו", כנ"ל — דערפאַר איז (לויט סברא שני' הנ"ל ס"ב איז) דאָס ניט א דין אין דער עבודה פון יוהכ"פ, נאָר א דין וגדר אין דעם כה"ג, אין וואָס פאַר א דרגא ער דאַרף שטיין.

ו. כידוע[31], איז דא א קשר ושייכות צווישן דער התחלה פון א מסכת און איר סיום, וואָס דערפאַר איז מען זיך נוהג — אין א הדרן — צו געפינען א תוכן משותף פון דעם סיום פון דער מסכתא מיט איר התחלה.

אַזוי אויך בנדו"ד: דער ענין פון „ביתו זו אשתו" וואָס איז געזאָגט געווארן אין דער ערשטער משנה פון מס' יומא האָט א קשר מיט (דעם סיום פון) דער לעצטער משנה אין דער מסכתא[32]: „אמר ר' עקיבא[33] אשריכם ישראל לפני

---

28) נוסף על המפורש (יבמות סג, א) כל אדם שאין לו אשה אינו אדם. ובזח"ג (ז, ב. קט, ב. רצו, א) „פלג גופא". ועוד: „ויברך אותם ויקרא את שמם אדם" הי' רק כאשר „זכר ונקבה בראם" (בראשית ה, ב. וראה זח"א קסה, א).

29) ראה יבמות שם: ואיר אלעזר כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם. ובתוד"ה שאין: קרקע לבנות עליו שידור בו.

30) ועפ"ז מובנת שייכות והמשך ב' המימרות כל אדם שאין לו אשה — שאין לא קרקע כו'. וראה בית האוצר מערכת א' כלל יד.

31) ראה לעיל ע' 135 שוה"ג להערה 31. לקו"ש חט"ז ע' 311-2 ובהערות שם. ושו"נ.

32) פה, ב.

33) ולהעיר משייכות המיוחדת של ר"ע ל„ביתו זו אשתו", כמסופר בדחז"ל (כתובות סג, א) דר"ע תלה לימוד התורה שלו [שהי' באופן נעלה ביותר,

מי אתם מטהרין מי*[33] מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר[34] וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר[35] מקוה ישראל ה'[36] מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל".

צו פארשטיין דעם קשר דארף מען זיך פריער אפשטעלן אויף שאלות ודיוקים אין דברי ר' עקיבא:

א) לכאורה וואס איז ר"ע מחדש — ס'איז דאך א זעלבסטפארשטענדלעכע זאך, אז נאר דער אויבערשטער איז דער וואס איז מטהר (די חטאים פון) אידן, וכמפורש בכו"כ פסוקים אין חומש ונ"ך?

ובפרט אז גלייך פאר דעם מאמר פון ר"ע שטייט אין דער משנה: "דרש ראב"ע מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו[37] עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו", וואס פון דעם וואס דא ווערט געזאגט אז די טהרה און כפרה פון יוהכ"פ איז "לפני ה'", איז מבואר אז די כפרה קומט פונעם אויבערשטן — היינט וואס, בכלל, גיט צו מאמר ר"ע אויף דעם וואס מוויסן שוין פון דברי ראב"ע?

ב) נאכמער איז די תמי': פארוואס דארף ר"ע אנקומען צו ראיות אז הקב"ה איז מטהר די אידן פון א פסוק אין נביאים, פון א פסוק אין יחזקאל און (איז זיך דערמיט ניט מסתפק און ברענגט א צווייטע ראי'[38] פון) ירמי' — בעת דאס איז א פסוק מפורש אין חומש (וואס ווערט געבראכט אין דברי ראב"ע כנ"ל): "(כי ביום הזה) יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו"?

ואדרבה: דוקא אין דעם פסוק ווערן במפורש דערמאנט די ביידע פרטים וואס זיינען דא אין די רייד פון ר"ע: (א) "לפני מי אתם מטהרין" — "לפני ה' תטהרו" (ב) "מי מטהר אתכם" — "יכפר גו' לטהר אתכם"?

מ'קען ניט זאגן אז ר"ע איז מחולק מיט ראב"ע און האלט, אז דער אויבערשטער איז מטהר ומכפר (אויך) אויף עבירות שבין אדם לחבירו אפילו ווען לא ריצה את חבירו [און דעריבער קען ער אויך ניט ברענגען די ראי' פון פסוק (ווי עס ברענגט ראב"ע) "לפני ה' תטהרו"] — ווייל פון דעם לשון "אמר ר' עקיבא", און ניט "ור' עקיבא אומר", איז מובן אז ר"ע איז ניט מחולק[39] מיט ראב"ע[40], נאר ער איז מוסיף אויף זיינע ווערטער.

(וראה מנחות (כט, ב) דמשה "לא הי' יודע וכו'"), עד ש"בולהו אליבא דר"ע" (סנהדרין פו, א)] באשתו — "שלי ושלכם שלה הוא".

*33) כ"ה במשנה שלפנינו בש"ס ובמשניות. ובירושלמי, ריש"פ וע"י שם — ומי. וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.

34) יחזקאל לו, כה.

35) ירמי' יז, יג.

36) במשניות ליתא תיבת "ה'". והוא כהפסוק בירמי' יד, ח. וראה על הגליון בש"ס שם שמציין דבירושלמי, ובריש"פ ובע"י הוא כבפנים. וכ"ה באוה"ת יוהכ"פ ע' א'תקעו. וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.

37) פרשתנו טז, ל.

38) כדלקמן בקושיא הג'.

39) ראה שד"ח כללים (ח"א ע' מט וח"ז ע' א'תעה) וש"נ.

40) ועפ"ז מובן שצ"ע במ"ש בריש"פ לע"י שם, דראב"ע ור"ע פליגי במי שיש לו עבירות שבין אדם לחבירו ולא ריצה את חבירו, האם מעכב הכפרה על עבירות שבין אדם למקום — דראב"ע ס"ל ד"אין יוהכ"פ מכפר" כללי', ור"ע ס"ל דמ"מ מכפר על

---

*) להעיר מפר"ח ס"ו תרו בשם מוהר"ש גארמיזאן (ובעץ יוסף לע"י כאן מפרש כן דברי הריש"פ שבפנים ההערה): "שהעבירה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום . . וכ"ז שלא הרצה את חבירו אפי' מה שבין אדם למקום אינו מכפר".

אויך קען מען ניט זאָגן אַז ר"ע איז מוסיף און מדגיש, אַז אויך נאָכדעם ווי ער האָט מרצה געווען את חבירו מוז מען (אויך ביי עבירות שבין אדם לחבירו) אַנקומען צו טהרה ע"י אביכם שבשמים — ווייל, ווי מבואר בכו"כ מקומות, זיינען אויך מצות שבין אדם לחבירו — בעיקרן מצות שבין אדם למקום[41], וואָרום אויך זיי דאַרף מען מקיים זיין דערפאַר ווייל זיי זיינען ציווּיים פון אויבערשטן[42]; איז במילא פאַרשטאַנדיק אַז אויך נאָכדעם וואָס ער איז מרצה זיין חבר איז עס נאָר דעם חלק פון די מצות וואָס האָט אַ שייכות מיט „חבירו", אָבער כדי ער זאָל אינ־גאַנצן טהור ווערן (אויך מצד דעם וואָס זיי זיינען ציווּי ה') מוז מען (גם לראב"ע) אַנקומען צו טהרת הקב"ה ווי בא מצות שבין אדם למקום.

און דאָס איז שוין מודגש אין די רייד פון ראב"ע: „עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה כו'", אַז נאָכן ריצוי מוז מען ערשט אַנקומען צו דער כפרה פון יוהכ"פ, וואָס איז דאָך דורך הקב"ה.

ג) פאַרוואָס דאַרף ר"ע האָבן צוויי ראיות, און ווי ער איז מדגיש „ואומר" — וואָס דאָס איז אַ לשון וואָס ווייזט אַז די ערשטע ראי' איז ניט מספיק, ובל' הש"ס[43]: „מאי ואומר"?

ז. דער ביאור בזה:

אַזוי ווי עס האָט זיך געריעדט אין דער הסברה פון התחלת המסכתא — אַז די מעלה פון „ביתו זו אשתו" איז ניט אַ תנאי אין די עבודות פון יוהכ"פ, נאָר אַ מעלה און שלימות אין כהן גדול גופא, און דערפאַר האָט עס אַ שייכות ניט בלויז מיט די עבודות המיוחדות ליוהכ"פ, נאָר מיט אַלע עבודות היום, כפס"ד הרמב"ם:

עד"ז איז דאָס אין דעם ענין וואָס רעדט זיך אין סיום המסכתא — די כפרה און טהרה וואָס טוט זיך אויף ביוהכ"פ: פון דברי ראב"ע ווייס מען נאָר אַז יוהכ"פ איז מכפר, וואָס דאָס קען זיין מצד דעם טאָג פון יוהכ"פ (קדושת היום וכו'); אויף דעם איז ר"ע מוסיף, אַז דאָס וואָס יוהכ"פ איז מכפר איז עס ניט (נאָר) מצד דעם טאָג פון יוהכ"פ[44], נאָר מצד (דעם וואָס דעמאָלט ווערט נתגלה) מעלת ישראל — „אשריכם ישראל": די כפרה ביוהכ"פ איז מצד דעם פאַרבונד וואָס איז דאָ צווישן אידן מיט „אביכם שבשמים"[45].

און אויף דעם חידוש ברענגט ר"ע אַ ראי' פון פסוק „וזרקתי עליכם מים טהורים וגו'", פון וועלכען ס'איז מוכח אַז דער אויבערשטער איז מטהר אידן אויך ניט ביוהכ"פ (וואָרום דער פסוק רעדט דאָך וועגן דעם זמן הגאולה):

נאָכמער: פון פסוק „וזרקתי גו'" איז מובן, אַז די אמת'ע טהרה בגאולה העתידה איז מצד דער מעלה פון אַ אידן בפ"ע (וואָס אפילו כשחטאו בני הם[46])

עבירות שבין אדם למקום [נוסף על העיקר שמפשטות הל' דראב"ע משמע שהכפרה על עבירות שבין אדם למקום והכפרה על עבירות שבין אדם לחבירו אינן תלויות זב"ז].

41) ראה גם בהנעתק בשוה"ג להערה הקודמת.

42) ראה לקו"ש ח"ב ע' 670 ואילך. ח"ג ע' 889 ואילך. ובכ"מ.

43) ברכות סג, א. ושו"נ.

44) ראה גם רי"ף לע"י שם.

45) ראה עד"ז בלחם שמים (להיעב"ץ) יומא כאן (הובא ג"כ ב„לקוטים" למשניות כאן. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1145 ואילך).

46) ראה קדושין לו, א. ספרי האזינו לב, ה (ושם משמע דגם ר"י הודה לר"מ). במדב"ר פ"ב, טו. ועוד.

ניט אפילו מצד דער עבודה ותשובה פון אידן, ווי עס שטייט דאָרט פריער [47] „לא למענכם אני עושה בית ישראל גו׳ וזרקתי גו״; ד.ה. די טהרה איז ניט מצד קדושת היום (יוהכ״פ), קדושת המקום (עבודה בקדה״ק), אָדער אפילו מצד דעם וואָס אידן שטייען אין אַ מצב פון קדושה — נאָר מצד דער מעלה פון אַ אידן [47*] בעצם, בכל זמן ובכל מקום —

ובמילא דאַרף מען זאָגן, אַז אויך ביוהכ״פ איז טהרת ישראל ניט בלויז מצד דעם טאָג פון יוהכ״פ, נאָר (בעיקר) מצד מעלת ישראל.

אָבער פון דעם פסוק איז נאָך ניטאָ קיין ראי׳ גמורה אַז ס׳איז מצד דער מעלה עצמית פון אידן, ווייל דאָרט רעדט זיך ווען דעם זמן הגאולה, וואָס דאָס איז אַ זמן פון עת רצון (און מ׳קען זאָגן אַז הזמן גרמא, בדוגמת יום הכיפורים); דעריבער ברענגט ר״ע נאָך אַ ראי׳ פון פסוק „מקוה ישראל ה״ — וואָס דאָרט רעדט זיך (א) ניט ווען אַ זמן פון עת רצון און (ב) אויך ווען אידן זיינען געווען אין אַ מצב שלא כדבעי, און פונדעסטוועגן זאָגט דער פסוק: „מקוה ישראל ה״ — „מה מקוה כו׳ אף הקב״ה מטהר את ישראל״ [48].

ח. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: עפ״ז האָט ר״ע געדאַרפט ברענגען נאָר דעם צווייטן פסוק „מקוה ישראל ה״, און ניט דעם ערשטן ?

איז דער ביאור אין דעם: דער חילוק צווישן די צוויי פסוקים איז: „וזרקתי״ איז על דרך דער טהרה ע״י „הזאה״ [49], און „מקוה ישראל״ — ע״ד טבילה במקוה [50]. פון די אונטערשיידן צווישן „הזאה״ און „טבילה״: א) „הזאה״ איז „מן הטהור על הטמא, ע״י אחר״ [51], און טבילה איז „ע״י עצמו״ [51]. ב) דוקא הזאה קען מטהר זיין פון טומאת מת.

און אַזוי אויך ברוחניות העניינים: טהרה במקוה איז וואָס אַ איד קען אויפטאָן בכח עצמו, דורך זיין אייגענער עבודה; בשעת אָבער ער איז אין אַ דרגא פון טמא מת ר״ל — עס איז ביי אים ניטאָ (בגילוי) דער „ואתם הדבקים בה״א (ובמילא — איז ניטאָ דער) חיים גו״ [52], דעמאָלט דאַרף ער אַנקומען צו „וזרקתי גו״ וואָס קומט מלמעלה, ד.ה. ניט מצד זיין עבודה, נאָר מצד זיין עצמיות׳דיקן פאַרבונד מיטן אויבערשטן וואָס דער פאַרבונד איז אַלעמאָל גאַנץ.

און דערפאַר, בשעת ר״ע וויל ברענגען אַ ראי׳ אַז טהרת בנ״י איז מצד זייער עצמיות׳דיקער מעלה, וואָס איז העכער פון די הגבלות הזמן, און איז ניט אפענגיק אין דעם מעמד ומצב פון בנ״י אין עבודת ה׳ — ברענגט ער צום ערשטן דעם פסוק „וזרקתי גו״ — די טהרה וואָס איז פאַרבונדן מיט דעם עצמיות׳דיקן פאַרבונד פון אידן מיטן אויבערשטן.

וויבאַלד אָבער דער פסוק רעדט דאָך פאָרט וועגן אַ זמן פון עת רצון כנ״ל, ברענגט ער דעריבער דעם צווייטן פסוק „מקוה ישראל ה״ וואָס רעדט ניט וועגן אַ זמן מיוחד כו׳, און דאָס איז

---

47) יחזקאל שם, כב.

47*) וכשצריך לתשובה — י״ל שזהו ע״ד ביאור הרמב״ם (הל׳ גירושין ספ״ב) שמוכרח להיות כופין אותו, אבל רק לבטל את האונס שמבחוץ שתקפו.

48) ראה ג״כ לחם שמים שם.

49) ולהעיר, שגם בנוגע לכה״ג מצינו (בתחילת המסכתא — ח, א) שהיו מזין עליו בהד׳ ימים שמפרישין אותו (ולדיעה א׳ — כל יום).

50) ראה גם חדא״ג כאן.

51) חדא״ג כאן.

52) ואתחנן ד, ד.

מוכיח אויך אויף דעם פסוק „וזרקתי גו״ אז דאָס איז דאָ בכל הזמנים.

אבער לאידך גיסא איז דאָ אָ מעלה אין ערשטן פסוק (ואדרבה: דאָס איז דער עיקר און דערפאָר די ערשטע ראי׳), ווייל דוקא דאָרטן רעדט זיך ווען דער טהרה וואָס קומט מצד עצמיות פון אָ אידן, כנ״ל.

ט. כאָטש די טהרה וואָס קומט מלמעלה — מצד דער התקשרות עצמית כנ״ל — איז בעיקר ביי הזאה וואָס איז מטהר פון טומאת מת, איז אבער דאָ אָ מעין זה אויך ביי טהרה במקוה: און דאָס איז וואָס ר״ע איז מחדש „מה מקוה כו׳ אף הקב״ה מטהר את ישראל״: אויך די טהרה אין דעם אופן פון מקוה נעמט זיך פון דעם וואָס „הקב״ה [53] מטהר את ישראל״ [54].

און עפ״ז איז מובן נאָך אָ דיוק אין דברי ר״ע — „מה מקוה מטהר את הטמאים״ — דלכאורה: די ווערטער „את הטמאים״ זיינען איבעריק, עס האָט געקענט שטיין „מה מקוה מטהר אף הקב״ה מטהר כו״? נאָר דער ביאור בזה:

דער דין ביי מקוה איז, אַז טבילה איז מטהר אויך פון אָ „מקצת״ טומאה. ד.ה. אפילו ווען אָ מענטש האָט אויף זיך נאָך אָ טומאה וואָס די טבילה קען ניט מטהר זיין, העלפט זי אבער צו מטהר זיין דעם מענטשן עכ״פ פון דער טומאה קלה [55].

און דערפאָר איז ר״ע מדייק „מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב״ה מטהר את ישראל״ [56]: (לרמז אַז) כשם ווי אָ מקוה איז מטהר אויך די וואָס לאחרי הטבילה בלייבן זיי טמא, אָ טהרה פון מקצת טומאה; אַזוי איז אויך „הקב״ה מטהר את ישראל״: אָ איד זאָל ניט טראָכטן אַז ווען ער טוט תשובה נאָר אויף אָ חלק פון זיינע עבירות ווען דער אויבערשטער ניט מקבל זיין זיין „מקצת״ תשובה [57], נאָר אין דעם זעלבן אופן ווי אָ מקוה איז מטהר את הטמאים (אויך די וואָס בלייבן טמא אויך לאחרי הטבילה), אַזוי איז דער אויבערשטער מטהר אידן אויך ווען זיי זיינען נאָך טמא ר״ל פון אַנדערע עבירות [58].

די הסברה אין דעם איז: ווייל „הקב״ה מטהר את ישראל״: וויבאָלד אַז אויך די טהרה במקוה קומט ניט בכח דער עבודה פון אידן, נאָר מצד „הקב״ה״ — מצד דער עצמיות־דיקער התקשרות פון אָ אידן מיטן אויבערשטן — דערפאָר האָט עס ניט קיינע הגבלות: עס ווערט

---

53) להעיר מיהל אור (רשימות לתהלים) ע׳ לו: שבחי׳ מי מטהר אתכם כי מי דא עתיקא המתגלה בבינה ונק׳ מקוה ישראל ד׳ יודין דע״ב הנמשכים בבינה כו׳. וראה ג״כ אוה״ת יוהכ״פ ע׳ אתקעה ואילך.

54) ועפ״ז יש לבאר מה שדימו הטבילה דעריוהכ״פ (להדיעה שהיא משום תשובה) „כגר המתגייר״ (שו״ע אדה״ז סתר״ו ס״ב — ע״פ המהרי״ל (הובא בד״מ שם)) — כי ע״י הטבילה במקוה נטהר האדם (לא רק לפ״ע העבודה והתשובה שלו, כ״א) „כגר המתגייר״ — שנעשה מציאות חדשה, ע״ז ש„הקב״ה מטהר את ישראל״.

55) משנה ספ״ג דברכות.

56) ראה עד״ז ברי״ף לע״י כאן. וראה גם לחם שמים כאן.

57) אבל להעיר מאגה״ת פ״א: „שיגמור בלבו כו׳ ולא יעבור עוד כו׳ הן במ״ע הן במל״ת״. וראה בלקו״ב לתניא ח״ב ע׳ נט (אגה״ת עם ליקוט פירושים כו׳ (קה״ת) ע׳ עח). לקו״ש חי״ט ע׳ 394 הערה 20. לקו״ש ויקרא תשמ״ח ס״ב.

58) ועפ״ז יובן ההמשך של דברי ר״ע לדרשת ראב״ע שיוהכ״פ מכפר על עבירות שבין אדם למקום גם (כשעדיין יש לו עבירות אחרות) כשלא נתכפר על עבירות שבין אדם לחבירו (כפשטות דברי ראב״ע, וכנ״ל הערה 40).

נמשך אין אלערליי זמנים און מצבים, ביז אויך צו אזא וואס אויך לאחרי הטהרה האט ער נאך אויף זיך אנדערע טומאות — אויך ביי אים איז דא דער „הקב״ה מטהר את ישראל״.

יו״ד. און דאס איז די הוראה נפלאה וואס בדברי ר״ע: עס קומט צו גיין א איד צום אויבערשטן און בעט: איך האב ניט קיין (כח, ובמילא — ניט קיין) צייט חרטה צו האבן אויף אלע מיינע עבירות, איך האב אבער א פאר פרייע מינוטן, בין איך זיך מתחרט ומתוודה אויף די און די עבירות וואס זיינען מיר מעיק ביותר. קען ער מיינען אז דער אויבערשטער נעמט ניט אן אזא תשובה — זאגט ר״ע ניין, „אשריכם ישראל״: ווייל איז צו אידן אז ווען דער אויבערשטער זעט אז א איד האט זיך צו אים א קער געטאן, באיזה ענין שהוא, איז ער גלייך מכפר — „הקב״ה מטהר את ישראל״:

און דערנאך איז דער אויבערשטער אים מסייע[59] עס זאל זיין „מצוה גוררת מצוה״[60] — ער זאל פטור ווערן פון אלע זיינע עבירות, ביז ער ווערט אין אזא דרגא פון א בע״ת וואס צ״ג אין יכולים לעמוד שם[61].

(משיחת ו׳ תשרי תשל״א)

---

59) דהבא ליטהר מסייעים אותו (שבת קד, א. וש״נ). ובאגה״ת פי״א (ק, ב): הבא דייקא מיד שבא.

60) אבות פ״ד מ״ב.

61) ברכות לד, ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ד. וראה סה״מ תש״ט ע׳ 183 בהערה. לקו״ש חי״ד ע׳ 361 ואילך.